

Biblioteka
UNIVERSITAS

Urednici
Radule Knežević
Dragan K. Vukčević

Za izdavače
Žarko Radonjić

THOMAS MEYER

UVOD U POLITIKU

Treće, aktualizirano i dopunjeno izdanje

S njemačkog prevele
Ljiljana Marjanović Čipek
Svetlana Cvijanović

CID
PODGORICA

 Politička kultura
nakladno-istraživački zavod, d.o.o.
ZAGREB

2013.

Naslov izvornika

Thomas Meyer
Was ist Politik?

3., aktualisierte und ergänzte Auflage
©VS Verlage für Sozialwissenschaften|
Springer Fachmedien Wiesbaden GmbH, 2010.
copyright©Politička kultura, CID

SADRŽAJ

Predgovor	7
Uvod	9
I. OSNOVE: POJMOVI I FUNKCIJE	
1. poglavlje	
Politička znanost. Pregled	14
2. poglavlje	
Pojam i predmet politike	31
3. poglavlje	
Četiri povijesna modela politike	39
4. poglavlje	
Političko i politika	53
5. poglavlje	
Političko i demokracija	61
6. poglavlje	
Logika političkog	70
II. MOGUĆNOSTI I PROBLEMI	
7. poglavlje	
Primjeri slučaja	118
8. poglavlje	
Političko sudjelovanje	126
9. poglavlje	
Političko u društvu	130
10. poglavlje	
Uloga građana: <i>citizenship</i>	135
III. PROMJENA: TEMELJI I IZRAŽAJNI OBLICI	
11. poglavlje	
Političke ideje	142
12. poglavlje	
Politička kultura	158
13. poglavlje	
Politička estetika	173
14. poglavlje	
Politika u medijskoj demokraciji	180

15. poglavlje	
Primjer za medijsku demokraciju	194
IV. TEŽIŠTA: NOVE TEME I PITANJA	
16. poglavlje	
Globalizacija	202
17. poglavlje	
Politika identiteta.	209
18. poglavlje	
Civilno društvo	216
19. poglavlje	
Biopolitika.	223
V. PITANJA I PERSPEKTIVA	
20. poglavlje	
Kraj politike?	234
21. poglavlje	
Politika u promjeni	238
Perspektiva: budućnost politike	242
LITERATURA	244

Predgovor

Ova je knjiga nastala na temelju studija politike, i njemu je namijenjena. Izborom tema, razinom predstavljanja, a s obzirom na korištene izvore, na tragu je onoga što se može postići na uvodnim predavanjima. Njena namjera nije dati cjelovit uvid, već, naprotiv, potaknuti daljnja propitivanja. Pristupom temama, načinom prikaza i izborom obrađenih pitanja autor je imao želju i namjeru omogućiti temeljno razumijevanje osobitosti politike i njezine karakteristične logike.

Specifičan odabir tema rezultat je studijskih diskusija, koje su često proizašle iz temeljnih pitanja. To vrijedi za poglavlja od 15. do 18. i 20. Kod pojedinih autora koji se obrađuju upućeno je na određeno djelo u cjelini, dok se za popratne rasprave biralo odgovarajuće dijelove.

Za kritički pregled teksta prvog izdanja te upute za cijelu ili pojedine dijelove knjige autor zahvaljuje prof. dr. Ulrichu von Alemannu, Sveučilište Düsseldorf, prof. dr. Reimundu Seidelmannu, Sveučilište Gießen, prof. dr. Mariu Telu, Sveučilište Libre, Bruxelles, i dr. Johannesu Kandelu, Akademija za političko obrazovanje. Friedrich-Ebert-Stiftung Berlin. Za kritički pregled i mnogobrojne važne poticaje zahvaljujem gđi. Kristini Wied, dipl. novinarki, Sveučilište Münster, Anji Mikler, M. A., Sveučilište Dortmund, dr. Cäcilie Schildberg, TU Dortmund, i prof. dr. Udi Vorholtu, TU Dortmund. Odgovornost za knjigu snosi, naravno, sam autor.

Uvod

Sveprisutnost politike u medijima

U današnjem medijskom društvu tema politike čini se sveprisutnom. Susrećemo je na svakom koraku, u časopisima, televizijskim i radijskim emisijama, vijestima, porukama i komentarima gotovo svih formata masovnih medija, kao i na internetu. U vremenu elektronskih medija ponuda informacija o temama, događajima, mjestima i osobama iz politike je bogata, raznolika i u svakom trenutku lako dostupna kao nikada u povijesti. Stječe se dojam da su građani detaljno, opširno i trajno opskrbljeni svim neophodnim informacijama, objašnjenjima i tumačenjima o političkom životu, te da su daljnji poticaji za razumijevanje političkog suvišni. Također se čini da masovni mediji svojom ponudom informacija o politici pomalo zamjenjuju političko obrazovanje.

Dok je tema politike u medijima sveprisutna, u relevantnoj literaturi se sve češće spominje kraj ili odustajanje od te teme. U knjigama i znanstvenim člancima krajem devedesetih najavljavao se kraj politike. Navedeni su argumenti koji imaju težinu, i oni će u poglavljima koja slijede u ovoj knjizi biti detaljno obrađeni.

Neograničeno raspolaganje informacijama u cilju razumijevanja politike s jedne strane i ideja o kraju politike s druge zapravo su nespo razumi, koji se nadopunjuju. Uzrok tome je iskustvo medijskog društva koje se odnedavno nametnulo. To novo iskustvo povod je ovom uvodu u politiku, posebice što se tiče logike političkoga i izbora izdvojenih tema.

Postojano tematiziranje politike, sveprisutno predstavljanje njezinih glavnih aktera i stalno upućivanje na događaje, probleme i natuknice iz političkog života sasvim sigurno ne pomaže i ne jamči prikladno razumijevanje političkog. Upućivanje na pojedine događaje ili predstavljanje određenih epizoda govore vrlo malo, često gotovo ništa,

ili pak pogrešno, o tome što se u stvarnoj politici događa, o procesima u politici, o težini i načinu djelovanja pojedinih faktora koji je karakteriziraju i potiču, o uzrocima događaja i ulozi javnih osoba. Pojediniosti vijesti mogu biti potpuno izvan konteksta i realne logike političkih procesa i snaga koji na politiku djeluju te, ukratko, neprekidno i svakodnevno onemogućuju razumijevanje političkog.

Da bismo izbjegli nesporazum, treba odmah naglasiti da predstavljanje politike kao takve i njeno predstavljanje u medijima može biti važan element, što često i jest. Ali time se politika iscrpljuje i prestaje biti politika u društvenom smislu te riječi. Što politika jest u pravom smislu ili, opreznije rečeno, koji su njezini učinci u društvu? To je jedno od ključnih pitanja ovog uvoda.

Razumijevanje i prividno razumijevanje politike

Relevantni promatrači došli su do zaključka da preplavljanje javnosti pojedinačnim informacijama i izdvojenim slikama bez prikladnog objašnjenja i povezivanja kod velikog dijela publike dovodi do prividnog razumijevanja politike. „Prividno informirana“ osoba pod utjecajem slike i efekata televizije stječe dojam da je u središtu svega i da je iz prve ruke upućena u sve tajne događaja koji joj je, zapravo, stran. Pritom ne može stvoriti sud jer događaje koji su joj predstavljeni u pravilu ne razumije dovoljno, ne povezuje sadržaje i pravu ulogu uključenih faktora. Predstavljanje političkog u masovnim medijima ne nudi dovoljno alata za njegovo razumijevanje, osim rijetkih kvalitetnih proizvoda tiskanog i radijskog medija namijenjenih dobro informiranoj stručnoj javnosti.

Raširenost takvog prividnog razumijevanja građankama i građanima umanjuje mogućnost donošenja odgovarajućeg suda o nekoj temi, čime bi uspješno utjecali na političke događaje. Dodatan problem predstavlja činjenica da se na tim putem stvara svijest na koju utječu oni koji koriste medije, stvarajući dojam da se sve samo po sebi razumije i lako uočava, te da dodatna istraživanja nisu ni potrebna.

Mogućnosti i rizici medijskog prijenosa politike

Produkti onih aktera koji bi trebali brinuti o predstavljanju političkog u medijima, novinara i moderatora, često odražavaju njihovo nerazumijevanje političkog. Osnovno mjerilo uspjeha je atraktivna pre-

zentacija, a ne relevantno objašnjenje onog o čemu izvještavaju. Pritom izostaje prikladno predstavljanje posebnosti sadržaja političkog kod tema i osoba o kojima je riječ.

Političko se u mnogim slučajevima gubi pri prijevodu na jezik medija kojem je cilj pobuditi pozornost, što bi se moglo izbjeći. Premda se radi o politici, ono što jest bit stvari, što je u politici djelotvorno, što vodi do uspješnog ili neuspješnog projekta, zapravo postaje nevidljivo.

Površno gledano, takvo medijsko iskrivljavanje, s neizbježnim dodatnim djelovanjem masovnih medija, stvara kulturno-kritičke predrasude. Iskustvo i znanstvena istraživanja međutim pokazuju da posebnost medijske konstrukcije stvarnosti ostavlja dovoljno prostora za prikladnu prezentaciju logike političkog, tamo gdje se to stvarno želi i hoće učiniti. To, naravno, podrazumijeva solidno razumijevanje logike političkih procesa onih koji bi te spoznaje trebali prevesti na formalni jezik masovnih medija. Osim toga, to podrazumijeva i da bi politika trebala postojati i izvan medijskog predstavljanja.

Ciljevi ove knjige

Ova knjiga nije još jedno prosljeđivanje informacija o politici, već bi trebala omogućiti bolje razumijevanje logike političkog koja proizlazi iz karakteristične društvene uloge i načina na koji se ona u modernim društvima ispunjava. U vremenu medijske demokracije, to podrazumijeva i pitanje duboke promjene politike pod snažnim utjecajem medijske strukture i njezinih karakterističnih pravila.

U svim dijelovima knjige polazi se od aktualnih propitivanja i rezultata političke znanosti, no ona nije tek detaljno predstavljanje politologije. Samo u prvom poglavlju osvrćemo se na konkretne političke teme i pitanja političke znanosti. Prikazat ćemo probleme politologije samo u onim slučajevima koji se iz osobitih razloga nameću. Općenito gledano, rezultati političke znanosti čine temelj, a ne temu pojedinačnih predstavljanja. Kontroverze, načini rada i teorijska utemeljenja, osim u prvom poglavlju, nisu tema ove knjige. Za to postoji čitav niz relevantnih i aktualnih djela. Samo ondje gdje je pogled na određenu činjenicu sa stanovišta političke znanosti kontroverzan, rasvijetlit ćemo tu kontroverzu. To se prije svega odnosi na pojam političkog i problem promjene politike u medijskoj demokraciji, temeljnim pitanjima znanstvene teorije i novih političkih izazova.

Ova knjiga nije uvod u pojedina područja politike ili političke zna-

nosti, kao što su ekonomska, vanjska, lokalna ili socijalna politika, već želi ponuditi sveobuhvatnu osnovu za razumijevanje političkih procesa na svim područjima. Njen glavni cilj je objašnjenje pojma političkog, njegovih obilježja, logike i procesa, osvještavajući, opisujući i objašnjavajući njegove karakteristične funkcije u postojanju i očuvanju društva. Kao takva, trebala bi poslužiti kao vodič za razvijanje sposobnosti prepoznavanja političkog u društvenoj zbilji i razumijevanja njegovog načina funkcioniranja.

Ona će svima koji se ne bave političkom znanosti pomoći poboljšati političku kompetenciju u smislu: prvo, razumijevanja političkih odnosa i razvijanja sposobnosti primjerene prosudbe istih; drugo, razumijevanja biti političkog prilikom prenošenja medijskih ili pedagoških prikaza; i, treće, poboljšanja sposobnosti djelovanja, dakle uspješnog sudjelovanja u procesima oblikovanja mišljenja i procesima odlučivanja.

Ovaj uvod u politiku razlikuje se od ostalih djela iste tematike po tome što mu je središnja i polazišna točka politika u medijskom društvu, ali to i takvo društvo ne postavlja ispred važeće logike političkoga u svom elementarnom smislu. Povezivanje uloge medijskog društva proizlazi iz dviju perspektiva koje se međusobno nadopunjuju. U prvom slučaju prikaz se koncentrira na ono što u medijskom društvu ostaje karakteristično za politiku, ali je u medijski posredovanoj politici rijetko izravno, a nedovoljno često barem neizravno prepoznatljivo. Nadalje, u mnogim su poglavljima opisane dalekosežne promjene do kojih politika dolazi pod utjecajem medijskog sistema (politička estetika, medijska demokracija). I, konačno, postavlja se pitanje što pod utjecajem medijskog sistema ostaje od logike političkog. Sveprisutna slika u kojoj se isprepliću medijski i politički sistem malo pridonosi razumijevanju nove realnosti. Precizno razlikovanje procesa i faktora tog novonastalog odnosa razmjene jamstvo je boljeg razumijevanja načina i dosega toga prožimanja.

I. OSNOVE: POJMOVI I FUNKCIJE

Politička znanost. Pregled

Politika i političke ideje

Politika se, kao i sve iskustveno, može opisati, razumjeti, objasniti i ocijeniti iz različitih perspektiva i interesa. Percepcija današnje znanosti, koja se sistematski okreće politici, drugačija je od percepcija umjetnosti, masovnih medija ili praktičnih interesa. Koliko god ovi pristupi i njihovi međuodnosi bili opravdani, ipak najpouzdanije mjerilo onoga što politika stvarno jest, kako funkcionira, do kuda seže, što joj pripada, što može pružiti, gdje su joj granice i, prije svega, koje praktične mogućnosti djelovanja nudi, može dati njezina znanstvena analiza. Samo se ona bavi odgovorima na ova pitanja, i to kontinuirano, metodično, kontrolirano, iskustveno, sistematično i samokritično.

Iako politička znanost, kao i sve druge težnje za spoznajom, ostaje otvorena i sklona zabudama, te je stoga u različitim epohama razvoja obilježena promjenama čovjekovih osnovnih uvjerenja, njezine spoznaje u pojedinim epohama i na različite načine objašnjavaju što politika jest i može biti. To je jedan od odlučujućih razloga zašto su sve ostale konstrukcije političkoga, od umjetnosti preko razumijevanja svakodnevnice do masovnih medija, nepobitne i u određenom kontekstu opravdane, i imaju svoju spoznajnu vrijednost. No nijedna od njih svojim funkcijama ne može zamijeniti političku znanost. Objektivni sadržaj njihovih spoznaja i prijenosa mora se mjeriti spoznajama političke znanosti.

Počeci politike kao znanosti

Političko spada u temeljne uvjete zajedničkog društvenog života ljudi. Tematiziranje političkog u pripovijetkama i mitovima, religiji i pjesništvu, staro je, koliko znamo, koliko i bavljenje uvjetima ljudske društvene egzistencije uopće. Političke ideje nalazimo već u najstarijim

poznatim mitovima. Politika kao znanost međutim nije toliko stara.

Kao prvi vrhunac znanstvenog promatranja politike s razlogom se drži politička filozofija klasika antičke Grčke Platona (427.-347. pr. K.) i Aristotela (384.-322. pr. K.). Prema riječima povjesničara Christiana Meiera, u grčkim gradovima-državama, *polisima*, nije nastala samo riječ politika već i pojam političkog (Meier, 1989.). *Politikos* je ono što se u javnim prilikama odnosi na *polis*. *Polis* je prva pozornica u povijesti na kojoj se javnom raspravom odlučuje o pitanju najboljeg društvenog uređenja zajedničkog života, s potpunom sviješću o vlastitoj prolaznosti, a odgovor traži razmjenom mišljenja građana. Političko kao javna borba u traženju najboljeg društvenog poretka, uz sudjelovanje svih zainteresiranih u odlučivanju, ujedno je i poticaj za nastanak politike kao znanosti.

Politička filozofija atenskih mislioca Platona i Aristotela, koji djeluju u *polisu*, odnosno političkoj zajednici Ateni, s jedne je strane reakcija na pitanje koje se uvijek iznova nametalo, postavljalo te se o njemu raspravljalo, a to je pitanje najboljeg društvenog uređenja zajednice. S druge strane, ona pokušava sistematskim razmišljanjima i istraživanjima mišljenja o tom pitanju izbjeći neposredna politička razilaženja i postaviti ga na osnovu razumnu, provedivu i provjerljivu svakom čovjeku. Pravom na opću valjanost i objektivnu provjerljivost objašnjenja političkih sadržaja te prijedlozima za stvaranje tih sadržaja razmišljanje o politici dobiva, u biti, svoj znanstveni karakter. U tom su smislu političke teorije Platona i Aristotela slične, iako su u načinu provođenja programa i njihovim ishodima došle do sasvim različitih rezultata.

Platon polazi od čiste ideje pravednog poretka, te iz promišljanja što pretpostavlja i zahtijeva dolazi do pojma države kao organskog jedinstva pravedne hijerarhije (Platon, 1985.). U njoj vlast treba obnašati onaj tko ideju pravednosti može najodlučnije sprovesti. Platon svojim suvremenicima pojam države objašnjava postupno i razumnim argumentima, no ta im se objašnjenja, navodno, čine sistemski zatvorena i stoga prinudna. Aristotel polazi od iskustva i uspoređuje u praksi provedene ustave svoga doba te iz toga izvlači empirijski utemeljene zaključke o uvjetima pravednog i stabilnog političkog ustava (Aristotel, 1994.). Prema Aristotelu, država se ne može razumjeti kao unaprijed određeno organsko jedinstvo, već kao mnoštvo različitosti istog, koje međusobnim razumijevanjem od slučaja do slučaja moraju doći do jedinstva.

Za oba mislioca cilj je praktične filozofije pokazati koji uvjeti moraju biti ispunjeni za organizaciju zajednice i građanstva, koja bi omogućila dobar život u stabilnim odnosima. Obojica su u svojoj epohi

mogli pretpostaviti da je moralnost koja spaja sve građane zajednice djelotvorna i prenosiva na nove generacije. Stoga su u svojim teorijama mogli spojiti analitičke, logičke, iskustvene i normativne argumente.

Kršćanski srednji vijek

U kršćanskom srednjem vijeku u Europi političke teorije dobile su drugi smisao, posebice u velikim učenjima Augustina (354.-430.) i Tome Akvinskog (1225.-1274.) Srednji se vijek bavio pitanjem uloge države u Božjem planu koji je teologija spoznala i objasnila. U ovoj kulturnoj epohi bilo je izvjesno da je istinski cilj života onozemaljski, te se politička misao svodila na pitanje kako država može doprinijeti ostvarenju tog konačnog, od Boga postavljenog cilja (Fletscher/Muenkler, 1988: Bd. 2).

Državi je dodijeljena uloga jamca između kršćanskih i svjetovnih nazora o konačnom cilju i zemaljskoj svrsi ljudskog života. Država bi trebala osigurati poredak koji pojedincu omogućuje život posvećen Bogu, a pojedinac je, zajedno s kršćanskim vlastima, dužan djelovati na takvo životno opredjeljenje. Stoga bi država i politika trebale biti svjesne nepremostivih ograničenja svog izravnog utjecaja na ispunjenje ljudskog života. Političko mišljenje bilo je podređeno teologiji i kao takvo, u konačnici, usmjereno na ciljeve božanskog plana spasenja, koji su smatrani objektivnom stvarnošću.

Počeci moderne

Prelaskom iz kršćanskog srednjeg vijeka u epohu moderne u političkom se mišljenju radikalno mijenjaju pogledi na društveni poredak. Postavlja se pitanje stvaranja društvenog poretka koji će sve obavezati i koji će svi prihvatiti, a koji ne podrazumijeva samorazumljivost općeg morala ili izvjesnost Božjeg plana spasenja. Prve značajne odgovore na ova temeljna pitanja moderne politike dali su, na različite načine i ovisno o svojim iskustvima, Niccolò Machiavelli (1469.-1527.) i Thomas Hobbes (1588.-1679.), a zbog prirode zadatka pred kojim su se našli, morali su iznaći nove, uvjerljive i snažne argumente. Metode kojima su se pritom služili donijele su im ugled osnivača političke teorije kao znanosti u modernom smislu te riječi.

Machiavelli govori o mogućnosti stvaranja poretka koji će svoju obveznost crpiti iz samog sebe pomoću teorije politike kao umijeća moći i teorije političkog mišljenja kao učenja o uvjetima uvjeravanja i održavanja političke moći (Machiavelli, 1963.). Razboritom analizom bez teoloških pretpostavki želi pokazati kako djeluje uspješan vladar koji se ne oslanja na moral građana, ali koji stvara red i mir. Hobbes na strogo prirodno-znanstven način pokazuje da će ljudi kojima je stalo u prvom redu do vlastitog života i zadovoljavanja vlastitih potreba prihvatiti prenošenje svojih prirodnih prava na zajedničkog vladara da bi mogli živjeti u sigurnom miru (Hobbes, 1965.). Ugovor vladara i u biti egoističnog, ali razumnog čovjeka utemeljuje državu i legitimitet političkog vladanja.

Hobbesov sljedbenik John Locke (1632.-1704.) je ovu konstrukciju ispravio u jednom važnom smislu. Ljudi stupaju u društveni sporazum, koji ih onda obvezuje, ne tako da svoja prava prenose na vladara, već svoja osnovna prirodna prava postavljaju kao smisao i svrhu političkog vladanja i tako ih organiziraju da je svrha uspostavljanja države trajno osigurana temeljnim pravima i njihovom garancijom političkom i parlamentarnom kontrolom (Locke, 1966.). Na taj način teoretičari društvenih poredaka upućuju na znanstveni put za analiziranje i davanje legitimiteta modernim političkim sistemima koji ne proizlaze iz transcendentnih vizija. Time se ukazuje na moderno spajanje analitičkih i normativnih teorija u političkoj znanosti.

Razvoj u Njemačkoj

Moderna politička znanost u današnjem smislu nastala je na tim temeljima i prolazila je kroz različite faze (Alemann, 1995.). Tu spadaju teorije politika razvijene u prosvijećenom apsolutizmu osamnaestog i devetnaestog stoljeća (kameralistika), koje su istraživale kako razviti uspješne uprave u ekonomskom, upravnom i socijalnom području. Od polovice devetnaestog stoljeća tu spada sociologija utemeljena na empirijskim istraživanjima, koja je prethodila političkoj znanosti kao modernoj društvenoj znanosti, kao i nacionalnoj ekonomiji i znanosti o državi u devetnaestom i ranom dvadesetom stoljeću.

Politička se znanost kao sveučilišna disciplina u Njemačkoj pojavljuje i utemeljuje na sveučilištima tek nakon Drugog svjetskog rata. Zasnovana je kao „znanost demokracije“ s ciljem da objasni i pomogne razumijevanje funkcioniranja i razvoja demokracije te identificiranje s

njezinim vrednotama. Nakon iskustva s totalitarnim diktaturama, mogli su je slušati svi studenti, neovisno o izabranim studijskim grupama. Postupno odvajanje, širenje i profesionaliziranje predmeta političke znanosti u odnosu na slične discipline odvijalo se sa zakašnjenjem, ali je dovelo do stvaranja zasebne sveučilišne znanstvene discipline.

Posebnost političke znanosti jest u tome što njezini predstavnici, ovisno o području svoga istraživanja i znanstveno-teorijskoj orijentaciji, biraju različite znanstvene metode i različito ih koriste.

Poddiscipline

Prema klasifikaciji UNESCO-a iz 1950. godine, politička se znanost kao akademska disciplina dijeli na sljedeći način:

Prikaz 1. Spektar političke znanosti prema UNESCO-u, 1950.

I. *Politička teorija*

1. Politička filozofija, etika i teorija vladavine
2. Povijest političkih ideja
3. Znanstvena teorija i metodologija

II. *Političke institucije i sistemi*

1. Ustav
2. Oblik vladavine (nacionalni)
3. Regionalni i lokalni oblici vlasti
4. Komparativna institucionalna učenja
5. Javna uprava
6. Ekonomski i socijalni zadaci države

III. *Politička sociologija*

1. Političke stranke
2. Grupe i savezi
3. Sudjelovanje građana u vlasti i upravljanju pomoću izbora i participacije
4. Javno mnijenje, mediji, politička socijalizacija

IV. Vanjska i internacionalna politika

1. Vanjska politika država
2. Internacionalne veze i organizacije
3. Sigurnosna politika i istraživanje mira
4. Prava naroda
5. Istraživanje zemalja u razvoju
6. Transnacionalna politika

Izvor: Allemann/Forndran, 1990: 29.

U ovoj su podjeli sadržana neka važna područja političke znanosti, koja se, ovisno o slučaju, drugačije razvrstavaju i imenuju. Nakon nastanka ove klasifikacije, pojmovi politička kultura i Europska unija, kao i istraživanje nekih političkih područja, poput socijalne politike, politike javne uprave i obrazovne politike, dobile su na važnosti i igraju sve veću ulogu.

S obzirom na to da komunikacija posljednjih godina postaje sve važnija za sva područja politike i karakter političkog, masovni mediji bi trebali dobiti primjerenu ulogu kao važan element u poddisciplinama.

Znanstvene teorije i paradigme

Znanstvena teorija (metateorija znanosti) postavlja neka nezaobilazna temeljna pitanja, primjerice što je ono što znanost čini znanost i razlikuje od ostalih oblika znanja kao što su znanje u umjetnosti ili svakodnevnom životu. Stoga bi svatko koga zanimaju rezultati znanosti trebao steći osnovna znanja o znanstvenim metodama, njihovim različitim pretpostavkama, ograničenjima i mogućnostima. Samo u tom slučaju može razumjeti na čemu počiva traganje u znanosti, koje alternative postoje za svaki zadani predmet spoznaje i koji su nevidljivi prethodni zaključci uključeni u krajnji rezultat. Prve odgovore na takva pitanja daje pregled u različitim metoda.

Odavno je, i u Njemačkoj, prošlo vrijeme kada su pristalice konkurentskih znanstvenih teorija u sociologiji, filozofiji i političkoj znanosti međusobno osporavali znanstvenost ili čak moralno-političku odgovornost metoda i rezultata rada ovih drugih. U međuvremenu su tri spoznaje postale općeprihvaćene: prvo, različiti načini znanstvenog razumijevanja mogu međusobnim kritičkim nabojem, dijalogom i kritikom doprinijeti znanstvenom napretku ukoliko ispunjavaju minimalne zahtjeve znanstvene spoznaje jer ukazuju na ograničenja i slabosti pojedinih pristupa; drugo, međusobno dopunjavanje istraživačkih pristupa

obogaćuje znanstvene spoznaje na svim područjima, kao npr. u sferi političkog istraživanja kulture; treće, različita područja istraživanja, kao, recimo, povijest političkih ideja ili istraživanje izbora, mogu opravdati prednost određenih pristupa i metoda.

U većini udžbenika političke znanosti od sedamdesetih godina prošlog stoljeća naovamo kao bitne znanstvene teorije navode se: 1. normativno-ontološki pristup; 2. povijesno-dijalektički pristup; 3. empirijsko-analitički pristup (vidi, npr. Beyme, 1987., Alemann, 1885., Patzelt, 2001.). U međuvremenu su se relativizirale naizgled nepomirljive kontroverze i iskoristile mogućnosti preklapanja, kombinacija i konvergencija (Patzelt, 2001: 208 ff). Svaka od ovih teorija izražava specifičan pogled na političke stvarnosti i naglašava težišta različitih orijentacija i pravaca istraživanja u političkoj znanosti, te je nužno steći temeljno znanje o njihovim međusobnim razlikama (Muenklern, 1994: 258 ff) Ovim trima modelima želio bih dodati vrlo važan četvrti, pristup teorije autopoietičkih sistema, koji se bitno razlikuje od ostalih teorija i vrlo je raširen u društvenim znanostima, uključujući i političku znanost.

1. Normativno-ontološki znanstveni model

Oba karakteristična pojma u nazivu ovog modela, „normativni“ i „ontološki“, ukazuju na njegovu posebnost. On naime iz spoznaje biti čovjeka u društvu želi odrediti one norme koje su nužne za dobro uređen život zajednice i njemu pripadajuće građanske vrline. Ishodište ovog pristupa je učenje oca političke znanosti, starogrčkog filozofa Aristotela, te on razvija njegove metode i spoznaje.

Spoznajni interesi ovog znanstvenog modela polaze od objašnjenja normativnih preduvjeta dobre politike i dobrog političkog sistema sa zapada o čovjeku i polisu (Maier, 1971.). Zatim se empirijski zadani ustavi i političke zajednice analiziraju i ocjenjuje se odgovaraju li uvijek važećim ontološkim uvjetima. Istraživanje unutar ovog modela zanimaju empirijske pravilnosti i povijesne veze, ukoliko mogu doprinijeti odgovoru na ova pitanja. Politička stvarnost koja je zapravo predmet spoznaje jest normativno shvaćena bit čovjeka i uvjeti njegova suživota u političkoj zajednici.

Prema ovom modelu, spoznaja biti ljudske egzistencije u zajednici filozofskim metodama put je za spoznaju stvarnosti političkoga. Između spoznaja u tome sadržanih normi i faktičkih zadanosti suživota ljudi u političkoj zajednici ne postoji principijelna znanstvena razlika. Obje spadaju u prvorazredne zadatke političke znanosti.

2. Povijesno-dijalektički znanstveni model

Povijesno-dijalektički znanstveni model u političkim znanostima nadovezuje se na razumijevanje povijesti i društva filozofa Georga Wilhelma Fridricha Hegela (1770.-1831.) i političkog ekonomista Karla Marxa (1818.-1883.), bez preuzimanja dogmatske sheme koja zahvaća značajan dio marksističke tradicije, a odnosi se prije svega za kritičku teoriju Frankfurtske škole. Prema ovom pristupu svaka politička realnost može se razumjeti samo kao vremenski isječak u dinamičnom povijesnom procesu. Obilježja zadane političke stvarnosti, njezina karakteristična svojstva, strukture i njezine stalne razvojne dinamike daju se objasniti samo iz procesa njezina nastanka i uvijek na specifičan način ukazuju na sadašnje stanje (Adorno, 1969., Habermas, 1969.).

Odvajanje zadanih političkih struktura od njihovog povijesno-dinamičnog konteksta i njihovo promatranje kao neposredno dane, prirodne stvarnosti mora ih neizbježno mijenjati. Politička stvarnost prema ovom modelu nije nikada *status quo* kao takav, već je čini širi kontekst i povijesna dinamika u koju je utkana.

Ovaj model je dijalektički utoliko što polazi od pretpostavke da se društvena i politička realnost uvijek predstavljaju kao specifičan odnos promjena zadane ukupne strukture i karaktera pojedinih elemenata. Primjerice, u okviru kapitalistički određene privrede moraju se sagledati i interpretirati sve važne društvene i političke pojave u vezi s dominacijom te ekonomske formacije na koje one na svoj način utječu. Velike društvene grupe nastale i nestale kroz povijest u tom su smislu dijalektički okvir za analizu i razumijevanje svih pojedinih zadanosti i odnosa. U analizi ponašanja birača, kao i kod pokušaja razumijevanja uloga stranaka, sindikata, udruga i parlamenta, taj se dijalektički okvir mora uzeti u obzir.

Povijesno-dijalektički znanstveni model normativan je u posebnom smislu. Za razliku od normativno-ontološkog modela, ne polazi od vrijednosti izvanpovijesnih i u samoj ljudskoj biti tobože nepromjenjivo zadanih normi političkog djelovanja i političkog sistema. Naprotiv, pretpostavlja se da se isti impuls ljudske emancipacije u svakoj društvenoj strukturi pokazuje i razvija na specifičan način. Jedan od najvažnijih ciljeva ovog pristupa je traženje analitičke razrade i sučeljavanje s realitetom. U tom pogledu, osim pojašnjenja trenutnih političkih odnosa, on također iznosi kritiku zadanih odnosa na osnovi normativnih potencijala koji su sadržani u tim odnosima, ali su u stvarnosti blokirani ili potisnuti. Temeljna normativna orijentacija pristupa stremi prema cilju sadržanom u povijesnom razvoju ljudske i društvene emancipacije na osnovi ravnopravnosti.

3. Empirijsko-analitički znanstveni model

Empirijsko-analitičko razumijevanje znanosti u društvenim znanostima, pa tako i u političkoj znanosti, usmjereno je prema spoznajnom idealu prirodnih znanosti. Uglavnom polazi od tumačenja, koje je u velikoj mjeri obilježio filozof Karl R. Popper (1902.-1994.), da razumijevanje znanstvenosti i znanstvene metodologije na svim područjima ljudske spoznaje treba biti jedinstveno (Popper, 1996.). Stoga je znanost moguća samo kao iskustvena znanost koja postavlja hipoteze o uzročnoj vezi promatranih fenomena i strogo ih metodološki preispituje na temelju promatranja i pretpostavki. Temelj takve znanstvene teorije su pogodbene rečenice koje navedene činjenice uzročno povezuju s opisanim fenomenom svih istovjetnih slučajeva. Tako postavljena uzročna hipoteza može činjenice znanstveno objasniti jer vraća opisano djelovanje svih istovjetnih slučajeva na postojanje zakonitosti uzroka.

Spoznajni cilj tako shvaćene znanosti je isključivo taj da pronađe objašnjenja za, po mogućnosti, sve fenomene koji traže objašnjenja u određenom području spoznaje i postavljene hipoteze propita sistematskim empirijskim istraživanjem. Provjeravati ih može samo neizravno, mnogim neuspjelim pokušajima, jer se, bez obzira na broj uspješnih potvrda, nikada ne može sa sigurnošću ustvrditi da daljnja propitivanja nisu u suprotnosti sa spoznajnim pretpostavkama hipoteze, čime bi ona ponovo pobila samu sebe, niti se mogu objasniti svi istovjetni slučajevi. Jedno jedino proturječno zapažanje dokazuje da je postavljena hipoteza promašila svoj spoznajni zahtjev. U tom slučaju mora se ili odstupiti ili se dalje razvijati i nanovo formulirati.

Kod ovog znanstvenog poimanja samorazumljivo je da obrazloženja etičkih, moralnih ili političkih normi djelovanja nisu moguća znanstvenim metodama i stoga ne mogu biti predmet opravdanog znanstvenog programa istraživanja. Empirijsko-analitička znanost mora zato proizlaziti iz nepremostivog dualizma normi i činjenica te se ograničiti na uzročno analitičko objašnjenje činjenica. Norme mogu biti u igri kao spoznajni objekti ako su akteri u političkom području ispitivanja djelotvorno zastupljeni i mogu biti promatrani kao činjenice.

Odluka o tome u kojem društvu trebaju važiti koje norme ne može, po ovom modelu, ni u kojem slučaju biti spoznajni problem društvene znanosti. Ovo ograničavanje u njezinu samorazumijevanju isključuje izuzetnu znanstvenu vrlinu ove znanstvene teorije. Stoga je u svijetu političkog za znanost stvarno samo ono što po ovoj znanstvenoj teoriji proizlazi iz obrazloženog istraživačkog pristupa i metodskog instrumentarija.

4. Model autopoietičkih sistema

Ovaj znanstveni model polazi od radova njemačkog sociologa Niklasa Luhmanna (1927.-1998.) i značajno se razlikuje od tri prethodno navedena, pa ga stoga možemo promatrati kao jedinstven pristup. U sedamdesetim godinama dvadesetog stoljeća imao je značajan utjecaj u društvenim znanostima i u političkoj znanosti. I u ovom slučaju spoznajni program razumijevanja stvarnosti ove znanstvene teorije proizlazi iz ključnih pojmova sadržanih u njezinu nazivu.

Ovaj model razumijeva svijet kao sklop sistema umreženih u veće sisteme, koji se opet raščlanjuju u manje sisteme i međusobno se mijenjaju. Svi ti sistemi imaju temeljno svojstvo da reagiraju na promjene u svojoj okolini i unutar sebe kako bi uspješno prevladali svaki izazov ili smetnju koja dolazi iz okoline, tako da sistem u izmijenjenim uvjetima i dalje može ispunjavati svoju temeljnu funkciju.

Pod pojmom sistem razumije se dobro uređena jedinica pojedinih elemenata, koja prema zajedničkom pravilu sistematski zajedno djeluje do ostvarenja svrhe zajednice. Primjerice, u političkom sistemu djeluju razni elementi, kao što su institucije vlade i zakonodavstva, stranke, mediji, građanske inicijative, ustavni sud, udruge, prema pravilu stvaranja moći da bi donijeli odluke vezane općedruštvenim interesima, koje će važiti za sve ostale dijelove društva. Svaki sistem graniči sa svojom okolinom i u svojim je strukturama i načinu funkcioniranja bitno manje složen od te okoline. Sistemi su strukture redukcije i savladavanja složenosti.

Svaki sistem funkcionira po vlastitom kodu, strogom sistemu pravila koji diktira njegovo djelovanje. U slučaju političkog sistema je to moć, u ekonomskom sistemu novac, u znanstvenom sistemu istina. Sistemi su zbog svojih različitih kodova međusobno operativno zatvoreni. Ta zatvorenost pojedinih sistema može se, doduše, na pojedinim mjestima spajanjem nadvladati, ali je u principu djelotvorna.

Dakle, teorija autopoietičkih sistema isključuje djelovanje jednog sistema na drugi. To posebno utječe na razumijevanje mogućnosti djelovanja političkog sistema na upravljanje i stvaranje drugih društvenih dijelova sistema. Posljedično, politički sistem postaje istovjetan ostalim dijelovima društvenih sistema te gubi u političkoj znanosti najčešće zastupanu nadređenost ostalim društvenim područjima. Time ovaj pristup izmiče tlo normativnoj političkoj znanosti. Zatvorena funkcija sistema ne ostavlja prostora napajanju normativnih stajališta izvana ili normativnom upravljanju unutarnjih stvaralačkih aktera.

Spoznajni put društveno-znanstvene analize koja se orijentira na ovu teoriju je racionalna rekonstrukcija sistema. Time model zahtijeva empirijsko propitivanje svojih stanovišta. Budući da ne vodi do empirijski postavljene hipoteze, ostaje otvoreno pitanje metodički kontroliranog preispitivanja iskustvenog sadržaja formuliranog na temelju znanstvenog iskaza.

Raznolikost metoda

Znanost je, za razliku od ostalih oblika znanja i spoznaja, karakteristična jer ima mogućnost metodičke, intersubjektivno razumljive i u tom smislu objektivne provjere svojih spoznaja. Ovom uvodu u politiku nije cilj ponuditi precizan prikaz širokog spektra metoda političke znanosti, tim više što postoji čitav niz odličnih pregleda cjelokupnih metoda (u: Alemann/Forndran, 1990., Nohlen, 1994.). Svakome tko se bavi temeljenim uvodom u politiku korisno je steći dojam kako se došlo do određenih spoznaja i koje se vrijednosti njima promiču.

Politička se znanost, za razliku od svih drugih akademskih disciplina, odlikuje vrlo velikom raznolikošću metoda. Na današnjem stupnju razvoja to nije izraz nesigurnosti, već posljedica dvaju posebnih zadanosti predmeta. Jedna je već spomenut i opisan pluralizam znanstvenih teorija s različitim predodžbama o tome što je vodeći interes spoznaje i što bi razumijevanje istine političke znanosti trebalo biti. Druga činjenica proizlazi iz raznolikosti objekata spoznaje, od povijesti političkih teorija preko političke kulture do ocjene stajališta. Jasno je da različite znanstvene teorije pokazuju različite sklonosti prema različitim metodama znanstvenog rada. Dok se empirijsko-analitički pristup orijentira ka idealu spoznaje egzaktnih prirodnih znanosti i time daje prednost odgovarajućim kvantitativnim metodama mjerenja, drugi pristupi pak više koriste kvalitativne metode razumijevanja, usporedbe i sistematičnog argumentiranja, koje su prisutne u humanističkim i kulturnim znanostima.

Davno je u političkoj znanosti prošlo vrijeme kada su opisane znanstvene teorije isključivale određene metode. Prihvaćeno je da različite metode, ovisno o premetu i području promatranja, postavljanja pitanja i specifičnom interesu spoznaje nekog projekta, mogu znatno doprinijeti razvoju znanja u političkoj znanosti (u: Alemann, 1995: 137 f). To je moguće ako su korištene metode prezentne i intersubjektivno razumljive.

Primjeri metoda

Opisani rezultati politološke analize politike počivaju, kao i kod svakog znanstvenog rada, djelomično na istraživačkom radu autora, djelomično na radovima drugih autora, a većim dijelom na općeprihvaćenom stupnju spoznaje političke znanosti koji je postupno stvoren tokom znanstvenih rasprava o određenim temama. Da bismo zainteresiranom čitatelju pružili uvid u raznolikost i posebnost metoda političke znanosti, u slijedećim odlomcima ćemo predstaviti neke od najvažnijih i najčešće korištenih metoda vezanih uz teme ove knjige. Za intenzivnije bavljenje tim metodama upućujemo čitatelja na detaljan opis u radovima Alemann/Forndran, 1990., i Nohlen, 1994.

Hermeneutika, povijesna metoda

Pri interpretaciji klasičnih političkih teorija, primjerice Platonove i Aristotelove, riječ je prije svega o hermeneutičkim metodama odgovarajuće interpretacije teksta, čiji je cilj razmatrane tekstove razumjeti iz premisa izvan njihova vremena. Interpretiraju se pojedine prosudbe u ponavljanom cirkularnom kretanju i hipotetičkom posezanju za značenjem čitavog teksta, čije razumijevanje korigira povremena interpretacija čitavog teksta, čime se pak mogu točnije tumačiti pojedine prosudbe. Ovaj ponavljani proces tumačenja tekstova odnosi se na značenje korištenih pojmova iz njihovog vremena.

Povijesne metode rekonstrukcije događaja i njihove smislene povezanosti u jednoj epohi ili jednom povijesnom razvojnem razdoblju i rekonstrukcije razumijevanja namjera aktera unutar svjetonazora njihove epohe dopuštaju odgovarajuće razumijevanje analiziranih tekstova i teorija kao i njihovog značenja u vremenu. Hermeneutičke metode razumijevanja smisla ukazuju nam da izdvajanje iz drugih epoha možemo ipak razumjeti samo iz svog svjetonazora. Kod uspješnog razumijevanja stapaju se svjetonazori, pri čemu iz vlastite epohe možemo razumjeti smisao tekstova i djelovanja neke druge epohe.

Prikaze političkih teorija i ukazivanje na različite kulturne pozadine iz kojih ih možemo razumjeti zahvaljujemo humanističkim i kulturno-znanstvenim metodama. To u ovoj knjizi vrijedi prije svega za teme iz 3. i 11. poglavlja.

Empirijski opis donosi izdvojena iskustvena područja na temelju društvenih uređenja ili provjerljive teoretske temeljne pretpostavke. Na taj način moguće je opisane sadržaje sistematski istražiti i uključiti u stvaranje šire teorije. Pokušaj čisto teoretski posredovanog opisa mora propasti jer se ili izgubi u beskonačnom mnoštvu pojedinosti ili se ne uspijeva povezati sa politološkim pitanjima. Opis je, doduše, metodički, empirijski kontroliran i intersubjektivno razumljiv te podložan kritici, ali u korištenju uloga određenih činjenica kod određenih modela i teorija.

Metoda klasificiranog opisa na bazi teoretskog pristupa može se ilustrirati dvama primjerima iz dijapazona tema ove knjige. Jedan se odnosi na politološko istraživanje kulture (poglavlje 12). Iz opisa sličnih mišljenja ispitanih građana iz različitih zemalja nastaju tipologije sličnih ili različitih stavova o političkom. Bez teoretske pretpostavke koji tipovi mogu biti značajni za njegovo razumijevanje – od političke kulture do političkih sistema – ovi opisi ne bi bili mogući. Oni raspoložu vlastitim utemeljenjima u iskustvenom svijetu, koji u konačnici odlučuju jesu li zadane teorije empirijski sadržajne i mogu li ili ne biti priznate kao relevantne. Isto vrijedi i za opise toka političkih procesa između vodećih političkih grupacija, demokopskih anketa, stranaka i masovnih medija u poglavlju o medijskoj demokraciji (poglavlje 14). Hipoteze o političkim režimima u medijskoj demokraciji informiraju opisi, koji su pak neovisni o važenju hipoteze, intersubjektivno razumljivi i podložni kritici. Nepobitnost opisa u tom je smislu onda relevantna empirijska instanca za provjeru teorije.

Empirijsko-analitička teorija

Spoznajni ideal prirodnih znanosti je empirijska teorija koja poštuje zakonitosti. Empirijsko-analitički orijentirane društvene znanosti prije svih drugih teže što je moguće više približiti se ovom tipu teorije. Teorije kojima se teži trebaju sadržavati univerzalno zakonite pretpostavke u kojima su uzročno povezane dvije ili više varijabli koje je moguće empirijski provjeriti. Jedna teorija tog tipa postoji u političkoj znanosti i obrađena je u ovoj knjizi u ocjeni političkog istraživanja kulture: kada god nisu usuglašeni tip u političkoj zajednici realno važeće političke kulture i tip u kojem je institucionaliziran politički vladajući sistem, nastaju teške političke sistemske krize različitog tipa, a posljedice sežu, ovisno o uvjetima,

od apatije preko otuđenja do revolucije (poglavlje 12).

Pretpostavka znanstvenog stvaranja jedne takve teorije jest da se isprepletene varijable „velikih“ (političke kulture, institucionaliziranog sistema, političke krize sistema) jasno definiraju i empirijski jasno mogu opisati. Najvažniji uvjet da teorija bude važeća jest da se pronađe dovoljno velik broj slučajeva koji će činjenice objašnjene ovom teorijom zastupati. Ukoliko je ovaj uvjet zadovoljen, teorija je važeća sve do trenutka kada se nađe jedan jedini slučaj koji će je pobiti.

Takva teorija može, ukoliko je u opisanom smislu relevantna i važeća, istovremeno ispuniti tri funkcije. Promatrane događaje može znanstveno objasniti jer navodi uzrok nastalom događaju (kriza sistema). Nadalje, može dati znanstveno utemeljenu prognozu što će se dogoditi ukoliko se ne promijene početni uvjeti. Naposljetku, omogućava znanstveno političko savjetovanje u svrhu ciljanih promjena u političkoj stvarnosti da bi se izbjegli neželjeni događaji (promjena političke kulture ili institucija sistema da bi se izbjegla kriza sistema). Doduše, u društvenoj stvarnosti politike rijetko se može tako ciljano intervenirati kao u prirodi. Potrebna je politička legitimacija kao i uvjerena suradnja pogođenih ljudi da bi se uspješno djelovalo. U tom smislu teorije ovog tipa češće doprinose (samo)prosvjećivanju građana jer pokazuju što se treba mijenjati da bi se izbjegle neželjene posljedice.

Pojedinačna i skupna analiza podataka

Pojedinačna i skupna analiza podataka koristi se u analizi izbora, ispitivanju mišljenja i pozivajući se na ovaj tekst posebno kod političkog istraživanja kulture. Pojedinačni podaci prikupljaju se upitnicima i intervjuima na taj način da rezultat ne ovisi o osobi koja postavlja pitanja. Dozvoljene su kvalitativne interpretacije i stavovi ispitanika o inače nedostupnim političkim svjetonazorima građana. Sažimanje mnogih pojedinačnih podataka obrađenih posebnim statističkim metodama prema sličnim obilježjima daje združivanje podataka. Ukoliko je zadovoljena reprezentativnost, ukoliko se dakle karakteristika koja se pojavljuje kod ograničenog broja ispitanika može pripisati cjelokupnom stanovništvu, držeći se specifičnih statističkih i demografskih pravila, ti se rezultati mogu obrazložiti s visokim stupnjem vjerojatnosti. Individualni podaci i njihove analize igraju ulogu u političkom istraživanju kulture i sudjelovanja (poglavlje 8 i 12) ako se na primjeru stavova pojedinih osoba interpretira politički svjetonazor političkih „podanika“ kulture. Združivanje podataka, njihovo sistematsko istraživanje i interpretacija, koristi

se kada se istražuje pitanje koliki je udio stanovništva tog tipa u određenom društvu, primjerice u SR Njemačkoj.

Komparativne metode

Sistematski, metodički kontrolirana usporedba je jedna od najčešće primjenjivanih metoda u politološkoj znanosti. To ne iznenađuje jer je ona na za području društvenih istraživanja ono što je eksperiment kod prirodnih znanosti. Ukoliko se istražuje i uspoređuje isti faktor – primjerice kako se stranački sistem, biračko pravo ili vladajući sistem ponašaju u raznim uvjetima u kombinaciji s drugim faktorima (političkom kulturom, ekonomskim stupnjem razvoja društva) - onda se mogu utvrditi sistematske spoznaje o vezama ili čak o uzročno-posljedičnim vezama između tih faktora; što je više slučajeva istraženo, to su spoznaje sigurnije.

Ukoliko je usporedba metodički vođena i time znanstveno utemeljena, traži teoretsku orijentaciju. Puko navođenje različitih primjera nije usporedba, već njen polazni materijal. Gotovo sve što zanima politološku znanost moguće je usporedno istraživati. U ovoj knjizi se u poglavlju 14 uspoređuju stranke i medijska demokracija, pri čemu se u oba slučaja uspoređuje uloga stranke pri formuliranju i provođenju političkih programa kroz djelovanje vodeće grupacije u stranci. Orijentacija toj usporedbi je teorijski pristup o promijenjenom utjecaju masovnih medija i njihove uloge na javnost i o vodećim političkim grupacijama. Na taj način se uspoređuju različiti tipovi političke kulture (poglavljje 12) ili politički pojmovi klasika političkog mišljenja (poglavljje 3).

Diskurzivna analiza

Svijet politike je svijet diskursa. Pojam diskursa višeznačno se koristi u društvenim i kulturnim znanostima. Diskursi su: 1. sveukupnost mišljenja o određenoj temi (npr. socijalna politika, htijenje naroda), neovisno o mediju njihova izraza; i 2. određeni tekst u širem smislu koji predstavlja određenu informaciju ili mišljenje bilo da se radi o novinskom članku, intervju, televizijskoj emisiji, prilogu na radiju, političkom govoru, vijestima na televiziji ili radiju, prikladnoj sekvenci u sapunici ili kvizu. Ukoliko su diskursi u oba značenja značajni za političke procese u širem smislu, a naročito ako utječu na stvaranje suda građana, mogu biti pred-

met istraživanja politološke znanosti. To u ovoj knjizi vrijedi u prvom redu za političko izvještavanje u masovnim medijima.

Da bi se razumjeli gotovo svi aspekti njezinog sadržaja, temeljnih namjera i njezinih mogućih djelovanja, primjenjuju se različite varijante diskurzivne analize. Pritom glavnu ulogu igra prije svega detaljna analiza različitih sistema znakova kao što su slika i jezik, korišteni kodovi (aluzije na mitove ili stereotipe) kao i poruka koja u njima dolazi do izražaja. U procesima medijske demokracije prikazanim u poglavljima 14 i 15 pojavljuju se diskurzivne analize, i to s jedne strane tako da se analiziraju sredstva opisa i principa odabira medijskog diskursa o politici, a s druge tako da se politički sadržaj medijskog diskursa istražuje i usporedno povezuje s opisanim političkim sadržajima.

Normativni diskurs

U više poglavlja ove knjige navedeni su argumenti koji podupiru normativna mišljenja. To vrijedi primjerice za mišljenja o ljudskim pravima i demokraciji (poglavlje 5) kao i o podupiranju globalizacije demokracije u globaliziranom svijetu sadašnjice (poglavlje 16). Te argumentacije slijede filozofske metode normativnog praktičnog diskursa. Njih određuje i utemeljuje niz uvjeta koji moraju biti ispunjeni da bi s jedne strane svi sudionici praktičnog diskursa mogli postići željeni konsenzus o normama pregovaranja (ljudska prava, demokratski principi) i prihvatiti ih, a s druge strane da bi ljudi koji u tom diskursu sami ne sudjeluju mogli prihvatiti njihove rezultate.

Metoda normativnog diskursa postavlja principe, utemeljene po istim pravilima: 1. da sva mišljenja moraju biti jasno i razumljivo formulirana; 2. da ih u u svom sadržaju moraju iskreno zastupati svi sudionici; 3. da diskurs mora biti slobodan od vanjskih pritisaka i interesa; 4. da počiva na načelu da svi izneseni argumenti moraju biti tako formulirani da ih u principu mogu prihvatiti svi kojih se to tiče; 5. da samo one norme koje su po principima takvog diskursa i na temelju iznesenih argumenata uvjerljivo zastupane mogu važiti za sve. Na ovaj način utemeljene norme počivaju u principu na općem prihvaćanju svih i neupitno vrijede za sve.

Budući da moderna politička znanost polazi od temeljnih ideja ljudskih prava i demokracije, ne može funkcionirati bez normativnog diskursa ove vrste ili bez posezanja za njezinim rezultatima.

Izbor problema političke znanosti koji se istražuju neizbježno ovisi o interesu znanstvenika. Primjena znanstvenih metoda treba i može osigurati to da postignuti rezultati budu intersubjektivno razumljivi i podložni kritici te u tom smislu objektivni. Na koji način i u kojoj mjeri pojedini politolozi kombiniraju metode da bi došli do odgovora na postavljena pitanja ovisi također o njihovom znanstveno-teoretskom razumijevanju.

Dok podaci o ponašanju na izborima u jednoj zemlji za znanstvenika koji pristupa empirijsko-analitički vrijede kao samorazumljiv rezultat istraživanja, za istraživača koji je usmjeren drugim opisanim znanstvenim teorijama ti će podaci predstavljati samo jedan element u širem pokušaju objašnjenja, onaj (historijsko-dijalektički) o vezi vladajućih socijalno-ekonomskih odnosa i svijesti stanovništva ili (normativno-ontološki) o političkom stanju zajednice i razumijevanju njezinih građana. Pojedini rezultati istraživanja trebali bi se ipak dobiti na temelju rastumačenih i odgovarajućih metoda istraživanja i ostati intersubjektivno podložni kritici. Ovo razumijevanje politološke znanosti u temelju je prikaza pojedinih poglavlja sljedećeg teksta (usp. Tak, u: Alemann, 1995., Patzelt 2001.).

Kratak pregled politološke znanosti u uvodnom poglavlju ima u prvom redu svrhu svakom čitatelju narednih poglavlja osvijestiti da niti jedna ocjena političkih činjenica i problema ne može biti bez alternativnog načina rješavanja problema. Sve ocjene su neizbježno rezultat znanstveno-teoretskih promišljanja i težnji određenih metodoloških spoznaja podložnih kritici.

Pojam i predmet politike

Definicija politike

Politika su sve aktivnosti za pripremu i donošenje obvezujućih odluka i/ili odluka orijentiranih općem dobru i u korist društva u cjelini. Tako se približno može opisati političko sa svojim karakterističnim razlikama od ekonomskog, kulturnog ili socijalnog djelovanja. Već ova približna definicija odaje niz osobitosti koje obilježavaju politiku. To se posebice odnosi na otvoreni karakter političkih odluka, jer su u njezinom području djelovanja uvijek moguće alternative, kojih je onaj koji djeluje svjestan. Uvijek postoji više od jedne mogućnosti kako političke odluke po svom sadržaju i obliku učiniti važećima. Radi se o odlukama koje bi trebale svima biti od koristi i sve obvezivati.

To dvostruko lice političkog – biti otvoren za alternative u procesu nastajanja, a u rezultatima obvezujući za sve – bitna je osobina politike, koja je razlikuje od ostalih središnjih društvenih funkcija, također univerzalnih, dakle za društva nužnih. Ova gruba početna definicija služi samo kao orijentacija, a da bi bila pouzdana potrebno ju je detaljnije precizirati i ograničiti. To ćemo u ovom prikazu razraditi.

U dugoj povijesti teorijskih analiza politike, kao i u njezinim suvremenim znanstveno utemeljenim opisima, dano je mnogo definicija političkog, što zbunjuje. Na prvi pogled se čini da je određenje političkog raznoliko kao što su raznolike orijentacije autora koje se bave ovom temom. C. Böhret, W. Jänn, E. Kronnenwett (1998.) su sastavili informativnu listu takvih pokušaja definiranja političkog.